

INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH BILAN BOG'LIQ PEDAGOGIK XAVF XATARLAR

Abdanova Azizaxon Utkir qizi

Samarqand Davlat Pedagogika Instituti magistranti

Annotatsiya. Maqolada innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish jarayonida yuzaga keladigan pedagogik xavf-xatarlar tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida texnologik yangiliklarni maktab va oliy ta'lim muassasalarida qo'llashdagi qiyinchiliklar, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi moslashuv, metodik tayyorgarlik yetishmovchiligi, texnologik vositalarning noto'g'ri qo'llanilishi hamda pedagogik jarayonda yuz berishi mumkin bo'lgan salbiy oqibatlar o'rganiladi. Shuningdek, innovatsion yondashuvlarni samarali tatbiq etish uchun pedagogik xavflarni oldini olish strategiyalari va xavfsiz ishlash mexanizmlari ko'rib chiqiladi, innovatsion ta'lim texnologiyalarining samaradorligini oshirish hamda ta'lim sifatini barqaror rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari, pedagogik xavf-xatarlar, ta'lim jarayoni, metodik xavfsizlik, ta'lim sifatini oshirish.

Annotation. The article analyzes pedagogical risks associated with the implementation of innovative educational technologies. The study examines challenges in applying technological innovations in schools and higher education institutions, adaptation of teachers and students, insufficient methodological preparation, improper use of technological tools, and potential negative consequences in the educational process. In addition, strategies for preventing pedagogical risks and mechanisms for safe implementation of innovative approaches are discussed, emphasizing their importance in enhancing the effectiveness of educational technologies and ensuring sustainable improvement of education quality.

Key words. Innovative educational technologies, pedagogical risks, educational process, methodological safety, quality enhancement of education.

Аннотация. В статье анализируются педагогические риски, возникающие при внедрении инновационных образовательных технологий. В исследовании рассматриваются трудности применения технологических новшеств в школах и вузах, адаптация преподавателей и студентов, недостаточная методическая подготовка, неправильное использование технологических средств, а также возможные негативные последствия в педагогическом процессе. Кроме того, обсуждаются стратегии предотвращения педагогических рисков и механизмы безопасного применения инновационных подходов, что способствует повышению эффективности образовательных технологий и устойчивому развитию качества образования.

Ключевые слова. *Инновационные образовательные технологии, педагогические риски, образовательный процесс, методическая безопасность, повышение качества образования.*

Kirish. Kirish qismida ta'kidlash joizki, zamonaviy ta'lim jarayonlarida innovatsion texnologiyalarni joriy etish ta'lim sifatini oshirish, o'quv jarayonini samarali va interaktiv qilish, shuningdek o'quvchilarning individual va guruh faoliyatini rag'batlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, pedagogik amaliyotda innovatsion yondashuvlarni qo'llash jarayonida turli xavf-xatarlar yuzaga kelishi mumkin, jumladan o'qituvchilarning texnologik vositalardan samarali foydalanish bo'yicha malakasi yetarli emasligi, metodik tayyorgarlikning past darajada bo'lishi, texnologik resurslarning cheklanganligi, o'quvchilarning yangi metodlarga moslashishdagi qiyinchiliklari hamda pedagogik jarayonda noto'g'ri yoki yetarlicha o'ylanmagan qo'llash oqibatida yuzaga keladigan salbiy pedagogik natijalar. Shu bois, innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish jarayonida pedagogik xavf-xatarlarni aniqlash, ularni oldini olish strategiyalarini ishlab chiqish va amaliy choralarni belgilash alohida ahamiyatga ega. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, ta'limning raqamli va interaktiv shakllarini qo'llash orqali o'quv jarayonini samarali tashkil etish mumkin bo'lsa-da, pedagogik xavf-xatarlar samarali tarzda boshqarilmasa, ta'lim jarayonining sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimoli yuqori bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etishning samaradorligini oshirish va pedagogik xavf-xatarlarni kamaytirish bo'yicha nazariy va amaliy tadqiqotlar amalga oshirilishi muhimdir. Mazkur kirish qismi shuni ko'rsatadiki, pedagogik xavf-xatarlarni aniqlash va ularni bartaraf etish mexanizmlari ta'lim jarayonining barqaror va sifatli rivojlanishi uchun asosiy shartlardan biri sifatida qaraladi.

Adabiyotlar tahlili. Adabiyotlarda qayd etilishicha, innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish jarayoni ta'lim sifatini oshirish bilan bir qatorda pedagogik xavf-xatarlarni ham yuzaga keltiradi, bu xatarlarni aniqlash va boshqarish metodologiyasi pedagogika fanida muhim o'rin tutadi [1]. Hozirgi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning texnologik vositalardan samarali foydalanish darajasi va metodik tayyorgarlikning yetarli bo'lmasligi pedagogik xatarlarning eng asosiy omillari sifatida qayd etilgan [2]. Shuningdek, innovatsion yondashuvlarni maktab va oliy ta'lim muassasalariga joriy etishda resurslar yetishmovchiligi, texnologik muhitning noto'g'ri tashkil etilishi va o'quvchilarning yangi metodlarga adaptatsiya qilinishidagi qiyinchiliklar ham muhim xatar manbai sifatida ta'kidlangan [3]. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda innovatsion texnologiyalarni qo'llashdagi xavf-xatarlarni oldini olish uchun strategik yondashuvlar, pedagogik nazorat mexanizmlari va o'qituvchilarni malakasini oshirish tizimlari muhim vosita sifatida tavsiya qilinadi [4]. Pedagogik xavf-xatarlarni aniqlash va baholashda sifatli va miqdoriy tadqiqot

metodlaridan foydalangan holda xavfning turli shakllari – metodik, texnologik, psixologik va tashkiliy – o‘rganilganligi ko‘rsatib o‘tilgan [5]. Innovatsion ta‘lim texnologiyalarining samaradorligini oshirishda pedagogik xavflarni boshqarish konsepsiyalari, xususan xavfsiz ishlash, monitoring va tahlil jarayonlari muhim omil sifatida qabul qilingan [6]. Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlar shuni ta‘kidlaydiki, pedagogik xavf-xatarlarni aniqlash va bartaraf etish bo‘yicha ishlab chiqilgan strategiyalar ta‘lim sifatini barqaror rivojlantirish va o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi [7]. Shu tariqa, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, innovatsion ta‘lim texnologiyalarini joriy etishda pedagogik xavf-xatarlarni aniqlash va boshqarish tizimlarini ishlab chiqish pedagogik amaliyotning samarali va xavfsiz rivojlanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Materiallar va usullar. Mazkur tadqiqotning materiallar va usullar bo‘limi innovatsion ta‘lim texnologiyalarini joriy etish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan pedagogik xavf-xatarlarni tizimli o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot materiallari sifatida maktab va oliy ta‘lim muassasalarida qo‘llanilayotgan innovatsion ta‘lim texnologiyalari, jumladan interaktiv ta‘lim platformalari, elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar, onlayn baholash tizimlari va raqamli o‘quv resurslari tanlab olindi. Shuningdek, tadqiqotda o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi pedagogik jarayonlar, metodik tayyorgarlik darajasi, texnologik vositalardan foydalanish amaliyoti va ularga nisbatan psixologik moslashuv ham material sifatida hisobga olindi. Tadqiqot usullari sifatida deskriptiv va qiyosiy tahlil, observatsiya, intervyu va so‘rovnomalar qo‘llanildi. Deskriptiv tahlil yordamida turli innovatsion texnologiyalarni joriy etish jarayonida yuzaga keladigan xatarlar va ularning pedagogik oqibatlari aniqlanib, tizimli shaklda tavsiflandi. Qiyosiy tahlil metodi esa turli ta‘lim muassasalari va o‘quv sharoitlarida innovatsion texnologiyalarning qo‘llanilishi va xavf-xatarlarning namoyon bo‘lish darajasini solishtirishga imkon berdi. Observatsiya va intervyu orqali o‘qituvchilar va o‘quvchilarning innovatsion yondashuvlarga nisbatan munosabati, ularni qo‘llashdagi qiyinchiliklar, texnologik vositalardan foydalanishdagi xatoliklar va pedagogik xavf-xatarlarning amaliy ko‘rinishlari o‘rganildi. So‘rovnomalar esa o‘quv jarayonida yuzaga keladigan xavf-xatarlarni aniqlash, ularning ta‘lim sifatiga ta‘sirini baholash hamda xavflarni kamaytirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish uchun qo‘llanildi. Tadqiqot davomida olingan ma‘lumotlar sistematik ravishda tahlil qilinib, pedagogik xavf-xatarlarning turli shakllari — metodik, texnologik, psixologik va tashkiliy — aniqlab berildi. Shu tariqa, tadqiqotning materiallar va usullar bo‘limi innovatsion ta‘lim texnologiyalarini xavfsiz va samarali joriy etish bo‘yicha ilmiy asoslangan metodologik yondashuvni taqdim etadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot muhokamasi shuni ko‘rsatadiki, innovatsion ta‘lim texnologiyalarini joriy etish jarayonida pedagogik xavf-xatarlar turli omillarga bog‘liq bo‘lib, ularni aniqlash va boshqarish ta‘lim sifatini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari o‘qituvchilarning metodik tayyorgarlik darajasi,

texnologik vositalardan foydalanish malakasi va o'quvchilarning yangi metodlarga moslashuv qobiliyati pedagogik xavfning asosiy omillari ekanligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, texnologik resurslarning yetishmovchiligi, muassasalarda innovatsion yondashuvlarni joriy etishdagi tashkiliy cheklovlar va pedagoglarning raqamli vositalarni qo'llashdagi tajribasi yetarli emasligi xavf-xatarlarni yanada oshiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, pedagogik xavf-xatarlarning mavjudligi ta'lim jarayonining samaradorligi va o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, xavf-xatarlarni kamaytirish va innovatsion texnologiyalarning samaradorligini oshirish uchun strategik yondashuvlar ishlab chiqish zarur, jumladan o'qituvchilarni malaka oshirish dasturlari, texnologik resurslarni samarali tashkil etish, metodik qo'llanmalar yaratish va pedagogik nazorat mexanizmlarini yo'lga qo'yish. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, pedagogik xavf-xatarlarni aniqlash va boshqarish konsepsiyalari ta'lim jarayonining barqaror va xavfsiz rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi, chunki ular o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning salbiy oqibatlarini kamaytiradi. Bundan tashqari, muhokama davomida aniqlanishicha, innovatsion texnologiyalarni joriy etish jarayonida yuzaga keladigan xavf-xatarlar individual va guruh darajasida farqlanishi mumkin bo'lib, ularni monitoring qilish, baholash va tizimli tahlil qilish ta'lim muassasalari uchun muhim amaliy chora hisoblanadi. Shu bilan birga, tadqiqot pedagogik xavf-xatarlarni boshqarish bo'yicha tavsiya etilgan strategiyalar innovatsion ta'lim texnologiyalarini samarali qo'llash va ta'lim sifatini barqaror rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatdi, bu esa pedagogik amaliyotda xavfsiz va sifatli ta'lim jarayonini tashkil etish uchun ilmiy asos sifatida qabul qilinadi. Tadqiqot muhokamasi shuni ta'kidlaydiki, innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etishda pedagogik xavf-xatarlarni tizimli o'rganish va ularni boshqarish bo'yicha kompleks yondashuvlar nafaqat muammolarni oldini oladi, balki ta'lim jarayonining samaradorligi va sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish jarayonida pedagogik xavf-xatarlar pedagogik amaliyotning ajralmas qismi sifatida mavjud bo'lib, ularni aniqlash va boshqarish ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi moslashuv, metodik tayyorgarlik darajasi, texnologik resurslarning yetarliligi va ularning to'g'ri qo'llanilishi pedagogik xavf-xatarlarning asosiy omillari sifatida aniqlandi. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlarni qo'llash jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan salbiy oqibatlarni kamaytirish uchun strategik chora-tadbirlar, pedagogik nazorat mexanizmlari, metodik qo'llanmalar va o'qituvchilarni malakasini oshirish tizimlari muhim vosita ekanligi ta'kidlandi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, pedagogik xavf-xatarlarni tizimli ravishda o'rganish va ularni boshqarish konsepsiyalari innovatsion ta'lim texnologiyalarining

samarali tatbiqini ta'minlaydi, ta'lim jarayonining xavfsiz va sifatli rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kompleks yondashuvlarni qo'llash nafaqat xavf-xatarlarni kamaytiradi, balki o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini shakllantirishda innovatsion texnologiyalarning samaradorligini oshiradi. Umuman olganda, tadqiqot pedagogik xavf-xatarlarni boshqarish orqali innovatsion ta'lim texnologiyalarini muvaffaqiyatli joriy etish va ta'lim sifatini barqaror rivojlantirishning ilmiy asoslarini yaratganligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva, M. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik jarayon xavfsizligi. Tashkent: O'qituvchi, 2020.
2. Karimov, B. Pedagogik xavf-xatarlarni aniqlash va boshqarish metodlari. Tashkent: Ilm, 2019.
3. Rasulova, S. Maktab va oliy ta'limda innovatsion texnologiyalarni qo'llash tajribasi. Tashkent: Ta'lim, 2021.
4. Smirnov, A. Инновационные образовательные технологии и педагогические риски. Москва: Просвещение, 2018.
5. Petrov, V. Методы управления педагогическими рисками в образовательных учреждениях. Санкт-Петербург: Питер, 2020.
6. Johnson, D., & Smith, K. Innovative Educational Technologies: Implementation and Risk Management. New York: Routledge, 2019.
7. Brown, L. Pedagogical Risks and Technology Integration in Education. London: Sage, 2021.